

Европейски съд по правата на човека

Ван Другенброк срещу Белгия
(Van Droogenbroeck v. Belgium)

Жалба № 7906/77, А.50

Решение от 24 юни 1982 г.

(резюме)*

Чл. 5, т. 1, б. “а”: лишаване от свобода по силата на постановена от компетентен съд присъда; **чл. 5, т. 4**: право да се обжалва законността на задържането; **чл. 4, т. 1**: забрана за държане в принудително подчинение; **чл. 4, т. 2, б. “б”**: забрана за принудителен или задължителен труд

Думата “присъда” по смисъла на чл. 5, т. 1, б. “а” трябва да се разбира като означаваща освен “заключение за виновност” след като “се установи съгласно закона, че е било извършено престъпление”, още и налагане на наказание или друга мярка, включващи лишаване от свобода. “Лишаването от свобода” трябва не просто да следва във времето “присъдата”, а и да бъде резултат, да “следва и да зависи от” или да се извършва “въз основа на” “присъдата”.

Инкорпорирането на контрола относно законността на лишаването от свобода в самата присъда се отнася за съдебното решение, лишавашо дадено лице от свободата му, а не и за следващ период на задържане, при който могат да се поставят нови въпроси, засягащи законността му.

Факти по делото

През 1970 г. жалбоподателят бил осъден на лишаване от свобода за срок от две години. Тъй като и преди това бил осъждан на лишаване от свобода и показвал продължаваща склонност към извършване на престъпления, съдът му наложил и допълнителното предвидено от белгийския закон наказание “поставяне на разпореждане на правителството” – за срок от десет години. В белгийската съдебна практика било безспорно, че се касае за наказание, представляващо лишаване от свобода. Белгийското законодателство давало на правителството – в случая на министъра на правосъдието – широка дискреция относно начина на изпълнение на това наказание: чрез лишаване от свобода в специално определени за това места, чрез надзор при полуоткрит режим или чрез пускане на свобода – под наблюдение или условно. Министърът можел да разпорежда и да отменя условното освобождаване на

---

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

осъденото лице. В случаи като този на жалбоподателя, от поставения на разпореждане на правителството можело да се изисква да работи през време на пребиваването си в затвора.

След изтичане на срока на лишаването от свобода, жалбоподателят бил първоначално поставен под надзор при полуоткрит режим. Това включвало работата му като чирак в една фирма и посещението на интензивни курсове за професионална подготовка. Няколко пъти той бягал, след което бил отново арестуван и задържан. В някои от тези случаи бил отново осъден на лишаване от свобода за междувременно извършени престъпления, без при това отново да му бъде налагано допълнително наказание поставяне на разпореждане на правителството, и изтърпял така наложените му наказания. В изпълнение на първоначалното му поставяне на разпореждане на правителството, жалбоподателят неколккратно бил изпращан по нареждане на министъра на правосъдието в отделението за рецидивисти в затвора. Мотивите за това били злоупотребата с дадените му възможности за реинтегриране в обществото, рискът от извършване на нови престъпления, несъобразяването с поставените при освобождаванията му условия.

Г-н Ван Другенброк двукратно поискал от компетентния съд да го освободи от последиците на наказанието “поставяне на разпореждане на правителството”, като се позовал както на местния закон, така и на чл. 4, т. 1 и т. 2 и на чл. 5, т. 1 и т. 4 от Европейската конвенция. Съдът и в двата случая не възприел аргументите, черпени от Конвенцията. Първата молба била отхвърлена, а втората – уважена на основание вътрешния закон.

Резюме на решението на Европейския съд

Съдът приема, че “думата “присъда” по смисъла на чл. 5, т. 1, б. “а” трябва да се разбира като означаваща освен “заключение за виновност” след като “се установи съгласно закона, че е било извършено престъпление”, още и налагане на наказание или друга мярка, включващи лишаване от свобода. Тези условия са били изпълнени в настоящия случай. Думата “по силата на”¹ не означава просто че “лишаването от свобода” трябва да следва във времето “присъдата”: “лишаването от свобода” трябва освен това да бъде резултат, да “следва и да зависи от” или да се извършва “въз основа на” “присъдата”. Жалбоподателят твърди, че задържанията му са били последица не на присъдата, а на решенията на министъра на правосъдието. Присъдата само позволявала на министъра, без да го задължава, да лиши поставения на разпореждане на правителството от свободата му. “При тези обстоятелства Съдът трябва да прецени дали е съществувала достатъчна връзка, по смисъла на чл. 5, между споменатата присъда и разглежданото лишаване от свобода. На този въпрос трябва да се отговори положително, тъй като дискрецията на министъра се упражнява в рамките, очертани както от [вътрешния] закон, така и от присъдата, произнесена от “компетентния съд”. ... [Министърът] не разполага с неограничена власт при вземане на решението си: в границите, установени от закона, той трябва да прецени степента на опасност на засегнатото лице и кратко- или средносрочните перспективи за реинтегрирането му в

---

¹ В оригиналните английски и френски текстове на Конвенцията е употребен изразът “след осъждане от компетентен съд” (Б.пр.).

обществото.” Целта на приложимия вътрешен закон е не само опазване на обществото от рецидивистите и закоравелите престъпници, но и тяхното поправяне. “Стремежът към постигане на тези цели изисква да се държи сметка за обстоятелства, които по естеството си се различават в отделните случаи и подлежат на промяна. Връзката [между решенията на министъра и първоначалната присъда] може да се разкъса евентуално, ако се стигне до положение тези решения да почиват на основания, неотговарящи на целите на законодателя и на съда или на преценка, която не е съответна на тези цели. При такива обстоятелства, лишаване от свобода, което е било първоначално законно, би се превърнало в лишаване от свобода, което е произволно и следователно несъвместимо с чл. 5. Такова положение не е съществувало в случая. Белгийските власти са показали търпение и доверие по отношение на г-н Ван Другенброк: независимо от постъпките му, те са му дали няколко възможности да поправи поведението си. Начинът на упражняване на дискрецията им е задоволявал изискванията на Конвенцията, която позволява известна неопределеност на присъдите и не задължава договарящите държави да възложат общия контрол върху изпълнението им на съдилищата. Следователно не е налице нарушение на чл. 5, т. 1.”

Жалбоподателят се оплаква, че не е разполагал с възможност да обжалва законността на задържането си, съгласно чл. 5, т. 4. “Съдът трябва да разгледа това оплакване, макар и да не е имало нарушение на т. 1.” Правителството-ответник поддържа, че лишаването от свобода като възможен начин за изпълнение на наказанието “поставяне на разпореждане на правителството” е предвидено със самата присъда и контролът, изискван от чл. 5, т. 4, е инкорпориран в самата нея, както Европейският съд е приел по делото *Де Вилд, Оумс и Версайн*¹ (решение от 18.06.1971 г., А.12, стр. 40, § 76). Съдът отбелязва, че цитираната негова практика се отнася за “съдебното решение, лишавашо дадено лице от свободата му, а не и за “следващ период на задържане, при който могат да се поставят нови въпроси, засягащи законността на лишаването от свобода”. “Системата за поставяне на рецидивисти или закоравели престъпници на разпореждане на правителството е била установена с оглед на определени цели. [Т]ази система се различава съществено от системата ... за условно освобождаване на затворници, осъдени от съд на период лишаване от свобода, определен от съда като съответстващ за случая. Дискрецията, с която министърът на правосъдието разполага съгласно закона, предполага той да се ръководи през целия период на прилагане на мярката от необходимостта да лиши или да продължи да лишава засегнатото лице от свободата му или от липсата или отпадането на такава необходимост. “Постоянна склонност към извършване на престъпления” и “опасност за обществото” са относителни по естеството си понятия и включват наблюдение върху развитието на личността и поведението на дееца, за се съобрази положението му с благоприятни или неблагоприятни промени в свързаните с него обстоятелства. “[З]аконността” на “арест или задържане” трябва да се преценява в светлината не само на вътрешното законодателство, но и на текстовете на Конвенцията, на заложените в тях общи принципи и на целта на ограниченията, разрешени от чл. 5, т. 1. Независимо от съответствието с вътрешното право, никое задържане, което е произволно, не може да бъде считано за “законно” по смисъла на т. 1. Следователно засегнатото лице трябва

---

¹ De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium

да е оправомощено да го обжалва пред “съд”, разполагащ с компетентност да се произнесе дали е имало или не е имало нарушение от този вид; тази възможност трябва да бъде открита за него в течение на задържането му – след като веднъж е изминал известен период от началото му и през разумни интервали след това – както и в момента на всяко ново задържане, след като е било на свобода. В случая Конвенцията е изисквала съответна процедура, позволяваща на съд да се произнесе “в кратък срок”, по молба на г-н Ван Другенброк, дали министърът на правосъдието е имал право да приеме, че задържането е все още съответно на предмета и целта на [приложимия] закон. По смисъла на чл. 5, т. 4 това не е било просто въпрос на целесъобразност, а такъв, който се отнася до самата “законност” на разглежданото лишаване от свобода.”

Правителството поддържа алтернативно, че са съществували няколко способа за оспорване законността на задържането, задоволяващи изискванията на чл. 5, т. 4:

- чрез наказателно производство за произволно задържане. “Предметът на първия способ, споменат от правителството, е да се констатира не само че задържането е незаконно, но и че е било извършено престъпление ... от държавен служител, длъжностно лице или управител на затворническо учреждение, с други думи, констатиране на лична вина. Освен това, съдът (ако има такъв), който разглежда случая – дори да приемем, че производството би завършило “в кратък срок” – би могъл най-много да осъди дееца; самият той не би могъл да “нареди” освобождаването на жертвата. Накрая, преследването би могло да остане безрезултатно, ако обвиняемият избегне отговорността чрез защитата “нареждания на компетентен орган” (чл. 70 от Наказателния кодекс), т.е. на министъра на правосъдието.

- чрез отнасяне на спора относно изпълнението на присъдата пред съда, който я е постановил – възможност, приета в две много стари решения на съда, произнесъл присъдата на жалбоподателя, за които самото правителство е признало в отговор на въпрос на Европейския съд, че са останали изолирани и непотвърдени в по-късната практика. “Във всеки случай, те не са касаели системата за защита на обществото. Те следователно не са в състояние да установят съществуването на средство, каквото се изисква от чл. 5, т. 4.”

- чрез молба до същия съд за освобождаване от последиците на наложената мярка. Този способ “несъмнено включва производство пред “съд” и е съпътстван от гаранциите на съдебната процедура; това, което заинтересуваното лице ще иска с подобна молба обаче, дори и да е на свобода, е пълно обезсилване на присъдата, поставила го на разпореждане на правителството. Следователно ще бъде разглеждана мярката в нейната цялост, а не само въпросът за задържането, и предметът ще бъде не толкова “законността” на задържането, колкото “целесъобразността на предсрочно прекратяване на наказанието”, наложено с влязла в сила присъда, която вече не подлежи на атакуване. Освен това, интервалите от три или дори пет години, които трябва да изтекат [съгласно вътрешния закон] между две молби до съда, са твърде дълги, за да се приемат за “разумни” с оглед целите на чл. 5, т. 4. Съдът отбелязва между другото, че разглеждането на молбите на г-н Ван Другенброк е отнело седем месеца в първия случай и шест месеца във втория – факт, който не се съчетава с понятието за “кратък срок”.”

- чрез сезиране на председателя на първоинстанционния съд в качеството му на съдия, който разглежда спешни молби по силата на общата му законова компетентност

да издава временни актове по всички въпроси, подведомствени на съдилищата. “[Той] очевидно има характеристиките на “съд” по смисъла на чл. 5, т. 4. Вижда се също, че в самото естество на функциите му е да решава въпросите “в кратък срок” и, макар и да издава само “временни” решения, те подлежат на незабавно изпълнение, независимо от възможно обжалване.” Относно приложимостта на този способ към случая обаче Съдът отбелязва, че правителството се позовава на съдебна практика, която е много скорошна, все още се развива и е дискусийна. “Съществуването на дадено средство за защита трябва да бъде достатъчно сигурно, в противен случай биха му липсвали достъпността и ефективността, които се изискват от чл. 5, т. 4.” Няма данни това да е така, най-малкото към момента на разглежданите събития. Съдът отчита освен това, че се касае за временно разрешаване на въпроса – без разглеждане по същество и следователно без издаденият акт да се ползва със сила на пресъдено нещо. Състоянието на съдебната практика, също така, не дава достатъчна яснота по въпроса дали упражняваният контрол задоволява изискванията на чл. 5, т. 4 от гледна точка на обхвата си. Съществува и неяснота относно компетентния да се произнесе по същество съд, както и относно гаранциите това да стане “в кратък срок”.

- предявяване на иск, основан директно на чл. 5, т. 4 от Конвенцията. Приложимостта на този способ също се установява от правителството чрез съдебна практика, последваща спрямо разглежданите събития, като при това никое от представените съдебни решения не касае случай на лице, поставено на разпореждане на правителството. “И тук се вижда, че белгийската съдебна практика е в процес на развитие и степента, в която тя ще затвърди в бъдеще съществуването на съдебни правомощия за контрол, е несигурна. Съдът по никакъв начин не изключва възможността след довеждането до край на описаното значително развитие да се постигне резултат, съответен на изискванията на чл. 5, т. 4 – чрез комбинирането на молба до председателя на първоинстанционния съд с иск “по същество”, основан на чл. 5, т. 4, или чрез успоредното или последователно прилагане на тези два способа. Въпреки това, той е длъжен да приеме, че в настоящия случай такъв резултат не е постигнат; следователно е имало нарушение на чл. 5, т. 4.”

По чл. 4, т. 1 Съдът приема: “Положението, от което се оплаква жалбоподателят, не е нарушавало чл. 5, т. 1. Следователно, то би могло да се разглежда като “принудително подчинение” само ако е включвало “особено сериозна” форма на “липса на свобода”, което не е така в настоящия случай.” По оплакването на жалбоподателя, че освобождаването му е било обусловено от спестяването на определена сума от възнагражденията за работата му в затвора, което според него е било в противоречие със забраната за принудителен труд по чл. 4, т. 2, Съдът приема, че чл. 4 “позволява в т. 3, б. “а” труд, който обикновено се изисква от лицата, лишени от свобода – както в случая – по начин, който не нарушава т. 1 на чл. 5. Освен това, трудът, който се е изисквал от г-н Ван Другенброк, не е надхвърлял “обикновеното” при такива обстоятелства, тъй като е целял да го подпомогне в реинтегрирането му в обществото и е имал за правно основание разпоредби, които намират еквивалент в някои други държави-членки на Съвета на Европа. Следователно, белгийските власти не са нарушили задължението си да спазват изискванията на чл. 4.”²

---

² Решението е единодушно по всички въпроси.